

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

שופטים

(חלק יט — שיחה ג)



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע



LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ג שופטים

שעד"ז הוא גם בנוגע לציווייו של הקב"ה ע"י נביאים לאחר מתן תורה, שמצד עצמם אין בהם התוקף דמצוות „שציוה בסיני”⁸

[וכמובן גם מזה, דאע"פ שבמתן תורה היו קולות ולפידים וכו', הנה לא מפני זה „האמינו בו ישראל” – שא"כ הי' נמצא שדוקא נבואת דברי משה הם מפני האות לבדו (ואין בהם התוקף דתורה!) – אלא „מעמד הר סיני לבדו היא הראי””, וכמפורש⁹ שענין „בך יאמינו לעולם” לא בא אלא עי"ז ש„אנכי¹⁰ בא אליך בעב הענן”¹¹ בעבור ישמע העם בדברי עמך”¹²].

ולכן דייק הרמב"ם „מפני המצוה שצוה משה בתורה . . . אליו תשמעון” – כי בהיותה „מצוה . . . בתורה”¹³, נתחדש

א. בענין הציווי „אליו תשמעון”¹ – לשמוע בקול נביא, „שיהא בכל דור ודור”² – כתב הרמב"ם³: „שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו . . . אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעון”.

והנה, אע"פ שזה ש„אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו” מוסבר בהגיון בפשטות, מפני שאפשר לעשות „אות” גם „בלט וכשוף”⁴, ועפ"ז נמצא לכאורה, שאילו יצוייר שיתברר לנו בודא⁵ שאין זה בלט ובכישוף, וממילא – שלפנינו נביא אמת, נהי' מחויבים לשמוע בקולו גם לולא הציווי „אליו תשמעון”, כיון שדברי נביא הם „דבר ה” –

הנה ע"פ הידוע בנוגע למצוות שהי' ציווי עליהן גם קודם מתן תורה, שמה שאנו מקיימים מצוות אלו עכשיו „אין”⁶ אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו”⁷ – מובן,

(1) פרשתנו יח, טו.

(2) ראה מנין המצוות שבריש ספר היד מ"ע קעב.

(3) הל' יסודי התורה פ"ח ה"ב.

(4) שם רפ"ח. וראה גם הל' ג שם.

(5) להעיר מספר החקירה להצ"צ (סד, ב): דכמה אותות יש שא"א שיהיו נעשים אלא לנביא אמת . . . וא"כ יכולה הנבואה להתקיים ע"י אותות אלו.

(6) פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז.

(7) ובהוצאת קאפח: מפני ציווי ה' כו' לא מפני שה' צויה בכך לנביאים שקדמוהו.

(8) גם אלו שנצטוו ע"י משה רבינו במרה כו' לפני מ"ת, וכמו שמדייק ברמב"ם שם „במה שצוה בסיני כו' (ובהוצאת קאפח: במה שנצטווה בסיני).

(9) שמות (יט, ט) שמוכא ברמב"ם בסיום הראי' (פ"ח ה"א).

(10) שע"ז ראי' „האש והקולות והלפידים” – וזה „עניינו ראו ולא זר”.

(11) „והוא (משה) ניגש אל הערפל”.

(12) „הקול מדבר אליו ואנו שומעים” – „אזננו שמעו ולא אחר” – עפכ"ז: (1) מובנת אריכות הרמב"ם שם, (2) שלא מצינו שהשם יאמר למשה ושמשא יאמר מקודם לבניי שיהי' האש כו', ובמילא (3) לא הי' בהאש כו' עשיית אות ע"י משה בכלל.

והטעם ע"ז – כי צ"ל תוקף וגדר דתורה (ולא דנבואה) – ואין מועיל (ובמילא אין צורך ב)נס ואות ומופת, כדלקמן בפנים.

(13) ובפרט ע"פ גירסת האברבנאל (וכ"ה

דלכאורה: כיון שזה שאנו מאמינים
בנביא אמת (ולא בנביא אחר) ושומעים
בקולו הוא מפני תוקפו של ציווי
התורה „אליו תשמעון“ (לא תשמע
אל הנביא ההוא!) – ולא מצד
הוודאות (הגדולה יותר) שדבריו הם
דבר ה' – הוה לי' לכתוב ענין זה
(שציווי התורה הוא בגדר אחר לגמרי)
בספר היד. ובכלל – ספר היד (שהוא
ספר הלכות) הוא המקום לראיות ע"ד
ההלכה, משא"כ רא' שכלית לזה
שנביא שביקש להכחיש נבואתו של
משה הוא נביא שקר („שהרי זה
בא . . להכחיש מה שראית בעיניך“) –
מתאימה יותר בספרו המורה של
הרמב"ם?

וא"כ, לכאורה הי' לו להרמב"ם
לכתוב את הדין בקיצור – שזה שאנו
חייבים להאמין בנביא ולשמוע לדבריו
(אינו מפני האות לבדו, אלא) הוא
„מפני המצוה שצוה משה בתורה . .
אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת
או בכישוף ולט“, ועל כן „אם עמד
הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים
וביקש להכחיש נבואתו של משה“ –
שבזה הכחיש את אמיתיות התורה –
הרי אפילו „אם בא האות והמופת לא
תשמע אל דברי הנביא ההוא“.

ג. יתירה מזו: בפרק שלאחרי
זה מצינו שהרמב"ם מקשר את
ענין התורה בכלל עם נבואת¹⁶

(16) וכן משמע קצת בפרק זה (פ"ח)
בתחילתו: „ובמה האמינו בו במעמד הר סיני
כו' שמעמד הר סיני כו' היא הראי' לנבואתו“,
שבפשטות פי' „הראי' לנבואתו“ היינו להתורה
שניתנה על ידו מפי ה' (כדמוכח גם ממ"ש
הרמב"ם שם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את

בה תוקף מיוחד שאינו בציווי ה'
שע"י הנביא, עד שישנו חילוק עיקרי
ויסודי בהלכה בין דברי תורה לדברי
נביאים¹⁴.

ב. אבל עפ"ז – ששמיעתנו בקול
דברי הנביא היא מצד ציווי התורה
(ולא מצד האות בפני עצמו, היינו
כציווי של נביא¹³) – אינו מובן המשך
דברי הרמב"ם בפרק ח' (דהלכות
יסודי התורה), שהאריך שזה שהאמינו
ישראל בנבואת משה רבינו אינו „מפני
האותות שעשה“ („שהאמין על פי
האותות יש בלבו דופי“) אלא „במה
האמינו בו, במעמד הר סיני שעיינו
ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר“;
ובסיום הפרק כתב¹⁵ „לפיכך אם עמד
הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים
ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו
אין שומעין לו . . לפי שנבואת
משה רבינו אינה על פי האותות
כדי שנערוך אותות זה לאותות זה,
אלא בעיינינו ראינוה ובאזנינו שמענו
וכו“ –

בכמה כתי' ודפוסי רמב"ם – ראה ספר המדע.
ירושלים תשכ"ד) „שצוה בתורה“ – בלי תיבת
„משה“.

(14) ראה חגיגה י, ב. ויש"נ. וראה אנצקלופדי
תלמודית ערך דברי קבלה.

– ומזה מובן, שאף שגם „מה שהנביאים
עתידיים להתנבאות . . קבלו מהר סיני“ (שמו"ר
פכ"ח, ו. ועיי"ש „ולא כל הנביאים לבד . . אלא
אף החכמים כו“), מ"מ יש חילוק בתוקף שלהם.
וידועה השקו"ט בפס"ד הרמב"ם (ריש
הל' ממרים) ד„הגזרות והתקנות והמנהגות
(דתושבע"פ) כו' מצות עשה לשמוע להן והעובר
על כ"א מהן עובר בל"ת“ ובכ"ז כו"ב חילוקים
ביניהם.

וראה לקמן הערה 50, *15.

(15) הלכה ג'.

משה¹⁷, וזה לשונו¹⁸:

אלא] ציווי בתורה [„לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו“²⁰ ו„והנגלות לנו גוי עד עולם גוי“²¹] – וא”כ עדיפא הוה ל’ להרמב”ם לומר „שהרי בא להכחיש התורה“²², שזהו גדר מיוחד וחדש, וחמור הרבה מ„להכחיש נבואתו של משה“ [כנ”ל ס”א, שהציוויים שע”י הנביאים (כולל, כמובן, גם נבואת משה) אין בהם התוקף המיוחד של מצוות התורה שבהר סיני?]

ד. לכאורה ה’ אפשר לבאר הטעם שכתב הרמב”ם כאן „להכחיש נבואתו של משה“ (ולא „להכחיש התורה“), כי דוקא עי”ז ישנה הוכחה ש„הרי זה נביא שקר“ (וממילא – חלים עליו כל דיני נביא השקר) –

וכמו שביאר הרמב”ם בפרק הקודם (כנ”ל), דכיון „שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות .. אלא בעינינו ראינוה“, נמצא, שבהכחישו את נבואתו של משה הרי הוא מכחיש „מה שראית בעיניך“.

כלומר: אילו ה’ הרמב”ם עוסק כאן רק בחומר האיסור שבנבואת שקר „שה’ שלחו להוסיף מצוה כו” – ה’ כותב

(20) ראה יג, א – הביאו הרמב”ם שם בתחילת הפרק.

(21) נצבים כט, כח – הביאו הרמב”ם שם.

(22) להעיר, שבאגרת תימן פ”ב (בתרגום קאפח – ע’ לז) כתב „כל נביא שיבא כו’ וטען כי אחת מכל המצות אשר ספר התורה כולל אותן בטל חיובה הרי הוא מכחיש משה רבינו שאמר כו’ ולפיכך כל נביא שיטען שהוא לזמן כו’ מפני שהוא מכחיש את משה רבינו“ ואינו מדגיש נבואת משה רבינו (אף ש”ל שמוכן מעצמו כיון שאינו אומר „מכחיש התורה“). וראה הקדמת הרמב”ם לפיה”מ ד”ה והחלק הראשון וסד”ה והחלק השני.

„אם יעמוד איש .. ויאמר שה’ שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש המצוה מן המצות פירוש שלא שמענו ממשה או שאמר שאותן המצות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצות לפי זמן היו, הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה“ [וכן כתב בסיום הפרק¹⁹, שהאומר „שה’ צוהו שתעבד עבודת כוכבים היום בלבד או בשעה זו בלבד“, הרי הוא „בא להכחיש נבואתו של משה“].

ואינו מובן: הלא אדם זה בא להכחיש (לא רק נבואתו של משה,

הברית הזאת“, שהברית הוא בנוגע לתורה. ולהעיר גם מספר החקירה שם (סד, א) שמביא שם את דברי הרמב”ם („ובמה האמינו בו במעמד הר סיני“) לענין אמונת קבלת התורה. ראה שם בתחילת הדרוש.

וכן ממ”ש בסיום הפרק „לפיכך אם עמד הנביא כו’ וביקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו .. שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך“, שלכאורה מדובר במי שמכחיש דין של תורה

[משא”כ בהל’ תשובה (פ”ג ה”ח) שכתב „שלשה הן הנקראים אפיקורסין כו’ והמכחיש נבואתו של משה“, שבפשטות כוונתו (לא לדיני התורה, כדמוכח מהמשך ההלכה שם (בהשלשה שנק’) „כופרים בתורה“, כ”א) שמכחיש היסוד (הז’) מהי”ג עיקרים (בפיה”מ הקדמת פ’ חלק) בנוגע לנבואת משה, וכמו בענין הא’, האומר שאין שם נבואה כו”“ שמכחיש היסוד (הר’) בנוגע לענין הנבואה].

(17) ראה תו”א קיט, ע”ב „וזהו”ע התורה שנמשכה ע”י משה וכמ”ש ע”פ לאמר זה הדבר“, ומטעם זה שתורה והלכות הן מבחי’ „זה” לא יתבטלו משא”כ הנביאים שנבואתם מבחי’ „כה”, עיי”ש בארוכה (וראה לקמן הערות 45, 47, 53).

(18) פ”ט ה”א.

(19) ה”ה.

יתר על כן: האומר „שה' שלחו לפרש במצוה מן המצות פירוש שלא שמענוה ממה" (שעל זה כתב הרמב"ם „להכחיש נבואתו של משה") – לכאורה הרי הוא מכחיש בזה מה שכתוב בתורה „לא בשמים היא" (שמוזה ילפינן²⁶ שאין נביא רשאי לחדש דבר) – והוא הוא הפסוק שהאומר „שה' צוה לו שהדין כך כו"מ מכחישו (שעל זה כתב הרמב"ם „להכחיש התורה");

וא"כ, כיון ששניהם מכחישים אותו הכתוב עצמו²⁷ – למה לנו לחלק ביניהם ולומר שהאומר „שה' שלחו כו' לפרש כו"מ – „בא להכחיש נבואתו של משה", ואילו האומר „שה' צוה לו שהדין כך כו"מ – „בא להכחיש התורה"?

ו. לכאורה ה' אפשר לבאר הטעם שבסיום הפרק, לענין האומר „שה'

הנ"ל מדפוסו וכת"י הרמב"ם. וראה שם בהמשך הרמב"ם שיש גירסא „או שאמר בדין שמדברי השמועה" [[. ולכן כותב בזה „להכחיש התורה" ולא „להכחיש נבואתו של משה".

אבל דוחק הוא, דמאי שנא, והרי גם זה ניתן למשה מסיני (ראה הקדמת הרמב"ם לספר היד בתחלתו). וראה הקדמתו לפיה"מ ד"ה „החלק הראשון". ולהעיר גם מאגרת תימן שם בסוף הפרק „מפני שהם מכחישים נבואת משה רבינו שאמר לנו בשם ה' על פי התורה".

(26) כן מביא הרמב"ם שם ה"א. ואף שבחז"ל (שבת קד, רע"א. וש"נ. תו"כ בחוקותי כו, לד) נלמד מפסוק אחר (בחוקותי שם) – ראה לח"מ שם. וראה לקמן הערה 53.

(27) אלא שזה שאומר „שה' שלחו כו' לפרש במצוה מן המצות פירוש שלא שמענו ממה" (שבהלכה א') – מכחיש גם בהכתובים שהביא הרמב"ם שם לפני"ז שבהם מבואר שהיא עומדת לעולם ולעולמי עולמים כו', כדמוכח גם מסיום ההלכה ברמב"ם. וראה גם סיום ה"ג.

„להכחיש התורה"; אבל כיון שבדבריו „בא להכחיש כו"מ כוונתו לתת טעם – „שהרי" – מפני מה אדם זה הוא נביא שקר ונידון בדיניו, על כן כתב „להכחיש נבואתו של משה".

אבל תירוץ זה הוא דוחק גדול, דכיון שאנו יודעים כבר שהמכחיש את נבואתו של משה מכחיש דבר ש„ראינה" ו„שמענוה", מכחיש התורה – כמבואר בפרק הקודם – הרי מסתבר לומר שנתנית הטעם היא על חומר הלכות ודיני נביא השקר.

ועפ"ז – הוה לי' למימר „להכחיש התורה"?

ה. התמיהה אף גדולה מזו: בפרק זה גופא מצינו שנקט הרמב"ם הלשון „להכחיש התורה" – „אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה או שאמר בדין מדיני התורה שה' צוה לו שהדין כך הוא . . הרי זה נביא השקר . . שהרי בא להכחיש התורה שאמרה²³ לא בשמים היא"²⁴ – וא"כ אינו מובן השינוי: לענין „להוסיף או לגרוע מצוה . . מצות לפי זמן היו" (וגם בנוגע לעבודה זרה) נקט הרמב"ם „להכחיש נבואתו של משה", ואילו לענין „עקר דבר כו' או שאמר כו' שה' אמר לו הדין כך" כתב „להכחיש התורה"²⁵?

(23) נצבים ל, יב.

(24) פ"ט ה"ד.

(25) לכאורה ה' אפ"ל: בהלכה א' שמדבר במי שבא להוסיף (וכיו"ב) בדברים שנאמרו מפי משה, היינו תורה שבכתב, בזה נאמר „שבא להכחיש נבואתו של משה" שניתנה בהר סיני; משא"כ בהלכה ז' „אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה כו"מ – י"ל שמדבר בדין תושבע"פ ובפרט ע"פ גירסת האברבנאל „וכן אם עקר דבר מדבריהם" (וראה עד"ו ברמב"ם

המצוות, כיון ששמעו אותן מפי משה לאחר שהוא שמען מהקב"ה³², אין בהן (גם בדורו של משה) החיוב דעובר על דברי הנביא.

ובזה ה"י אפשר לבאר שינוי לשון הרמב"ם הנ"ל, שבעבודה זרה כתב „להכחיש נבואתו של משה“, לרמז שבציווי משה על עבודה זרה יש עוד ענין מיוחד (בנוסף לזה שזהו ציווי התורה, ככל הציוויים), דהיינו, שזהו בגדר של ציווי הנביא בעת שמתנבא, והעובר (בדורו של משה) על נבואה כזו חייב מיתה בידי שמים – וכיון שדין זה הוא רק בעבודה זרה כנ"ל, על כן כתב כן הרמב"ם רק בנוגע להאומר „שה' צוהו שתעבד עבודת כוכבים³⁴; משא"כ לענין „עקר דבר מדברים כו" כתב „להכחיש התורה“.

ז. אבל לבד זאת, שעפ"ז עדיין קשה: למה כתב הרמב"ם „להכחיש נבואתו של משה“ בריש הפרק (ששם אין המדובר בעבודה זרה), הנה גם כללות הביאור [שכוונת הרמב"ם בלשון „להכחיש נבואתו של משה“ היא לרמז לדין חיוב מיתה בידי שמים בדורו של משה] הוא דוחק גדול³⁵,

צוהו שתעבד עבודת כוכבים כו", נקט הרמב"ם הלשון „להכחיש נבואתו של משה“ – בהקדים הא דאיתא בספרי על הפסוק²⁸, „ודבר אליהם“: „שלא להושיב את התורגמן“. ולפי זה נמצא שדין העובר על דברי הנביא, שחייב מיתה בידי שמים, הוא דוקא כשומע מפי הנביא עצמו, ולא כששומע מפי המתורגמן²⁹.

ומוסיף בזה הגאון הרוגצובי³⁰, שאפילו השומע מפי הנביא עצמו – אינו חייב אלא כששומע מפי הנביא בעת שמתנבא; משא"כ כששומע מפי הנביא לאחר זמן, ככלות הנבואה, הרי זה כשומע מפי התורגמן.

ועפ"ז ה"י אפשר לומר שהעובר בדורו של משה על מצוה ששמע מפי משה³¹ – יש חילוק בזה אם עבר על מצות עבודה זרה או על שאר מצוות: במצות עבודה זרה – כיון שאנכי ולא יהי' לך שמעו בני ישראל מפי משה בעת שנתנבא³² – יש בכך (גם) דין של עובר על דברי הנביא³³, משא"כ שאר

(28) פרשתנו יח, יח.

(29) כן פירש בצפ"נ מהד"ת לרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"א וב' (כד, א – נעתק בצפ"נ עה"ת כאן) ורפ"ט (עט, א). הל' מתנות עניים פ"ה ה"ח (טב, רע"ד). ועוד (ראה הנסמן בצפ"נ עה"ת שם). וראה צפ"נ הפלאה בסופו (נד, ד).

(30) הל' מתנ"ע שם.

(31) ראה צפ"נ שבהערה 29. אלא שלדעתו י"ל כן בכל המצות ששמעו מפי משה רבינו.

(32) כן י"ל בפ"י הרמב"ם במו"נ ח"ב פל"ג (עיי"ש שכתב שמשה עלה עוה"פ וקבל שאר הדברות כו' וירד למטה להר כו'). ולהעיר מהוריות ח, סע"א דבי רבי כו' ובפרש"י שם ד"ה כתיב. וראה אברבנאל למורה שם.

(33) ראה כארוכה צפ"נ הנ"ל, שעפ"ז במאר דעת המ"ד (וימא ס, ב. תוספתא סנהדרין פ"י,

ב) דגיפוף ונישוק (בחטא העגל) במיתה. ולהעיר ממו"נ מצוה תקט"ו. וע"פ כהנ"ל מובן שאולה קושייתו שם.

(34) או י"ל שרמזו בע"ז אבל כן הוא בכל עשרת הדברות באם נאמר שכל היוד דברות דיבר משה בקולו של הקב"ה (ראה פרש"י יתרו יט, יט (אבל שם כ' כן רק בח' הדברות לא בב' דברות הראשונות). וראה צדה לדרך שם. ועוד). (35) נוסף ע"ז שאופן הנ"ל בדיבור אנכי ולא יהי' לך ע"י משה אי"ז (פשוטות) פ"י הרמב"ם (דבי' עסקינן) במו"נ שם (ראה מפרשי המורה שם). עיקרים מאמר ג' פ"ח. מילואים לתו"ש ס"פ יתרו. ועוד.

ומכמה טעמים³⁶:

בכלל) והמעלה שבמצוות התורה (בהר סיני)^{38*} על הציווים שע"י הנביאים:

איתא בגמרא³⁹ על תיבת „אנכי” – התיבה הראשונה שבעשרת הדברות, כללות כל התורה – שהיא ראשי תיבות „אנא נפשי כתבית יהבית”, היינו, שהקב"ה כביכול הכתיב ונתן את עצמו בתורה. ובמדרש איתא שע"י התורה, „אותי אתם לוקחים”⁴⁰.

ולכן מובן, שמצוות התורה אינן רק אמצעי לקבלת שכר בלבד, או – כדי להגיע אל המעלה והעילוי ד, סגולה ג' ממלכת כהנים וגוי קדוש⁴¹, „לצרף את הבריות”⁴² וכו', כי אם (גם ובעיקר) שהן עצמן המכוון והתכלית.

[דכשם שלא ייאמר על הקב"ה („אנא נפשי”) שהוא ית' ח"ו אמצעי למשהו זולתו – כך לא ייאמר כן על מצוות התורה⁴³, שבהן ישנו „אנא נפשי”].

^{38*} ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 33 ואילך. קונטרס בענין „הלכות של תושבע"פ שאינן בטלים לעולם” (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 27 ואילך).
³⁹ שבת קה, א וכגירסת הע"י. וראה לקו"ת שלח מח סע"ד ואילך. ועוד.

⁴⁰ ראה שמו"ר פל"ג, ו. תנחומא תרומה ג.
⁴¹ יתרו יט, ה"ו.

⁴² ב"ר רפמ"ד. וש"נ. תנחומא שמיני ז. (וראה מו"נ ח"ג פכ"ו). וראה המשך תרס"ו (ס"ע) תקכא. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכג. (ועוד) ד, מה איכפת לי' להקב"ה למי ששוחט כו' הוי לא ניתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות” „הוא בבחי' חיצונית אבל בפנימיות איכפת לו כביכול להיות שהוא רצון עצמי כו'”.

⁴³ וכמאמר „כל המצות מתייחסים אל העצמות” (ראה בארוכה תורת שלום ס"ע 190 ואילך). וראה המשך תרס"ו (ס"ע תקכא ואילך) שהרצון דמצות שהוא בחי' רצון עצמי שכל עצמותו כביכול ברצון זה . . לפי נושא העצמות

182 (א) כיון שהדין הנ"ל הוא רק בדורו של משה – הרי מאי דהוה הוה³⁷.

(ב) לפי הנ"ל, דין חיוב מיתה בידי שמים בעובד עבודה זרה (בדור המדבר) אינו קשור לענין נביא השקר, אלא לענין עבודה זרה: העובד עבודה זרה (מאנשי דור המדבר) – גם כשאינו אומר בשעת מעשה „שה' צוהו” – חייב מיתה בידי שמים.

ואם ביקש הרמב"ם לרמז דין הנ"ל, ה' לו לעשות כן בהלכות עבודה זרה³⁸ – ולא בדין נביא השקר שבו עוסק הרמב"ם כאן?

ח. ויובן כל זה בהקדים הביאור – בקיצור עכ"פ – בהנזכר לעיל (ס"א) ע"ד הגדר בהלכה (ובפרד"ס התורה

36) ולהעיר גם דעפ"ז יש בנדו"ד החקירה והשקו"ט הידועה האם בדרגא נעלית (או שני) נכללת גם הדרגא הפחותה (או – הקודמת). לדוגמא: האם יש בקדושת כה"ג גם קדושת כהן הדיוט (וידועה הרא"י ממנחות עח, א דמביא ג' מנחות); אם טלית בעלת חמש יש בה חיוב ציצית ר"ל חמש הוה גדר חדש או ד' ועוד אחת (ראה בכ"ז צפע"נ הל' איסו"ב פי"ז ה"א. עה"ת ר"פ קרח. ועוד), ועד"ז בנדו"ד: האם בתורה שהיא למעלה מנבואה יש בה גם גדר ודין נבואה והעובר על דבר"י חייב מיתה ביד"ש או שהוא גדר חדש ואין שייך בזה הדין דעובר על דברי הנביא – ראה צפע"נ מהד"ת שם עט, א.
³⁷ אלא שי"ל (בדוחק עכ"פ) שנפק"מ כשיקומו בתחה"מ, שאז יש על דור המדבר (ששמעו הדברות ממש בעת שמתנבא) דין דשומע מפי הנביא. ולהעיר מהפולגתא (סנהדרין קת, א. קי, ב) אם דור המדבר יש להם חלק לעוה"ב. וראה לקו"ש ח"ח ע' 248 (ס"ב). ואכ"מ.

³⁸ או עכ"פ בהלכה ב' כאן.

ועד"ז היא מעלת התורה על הנבואה: הציוויים שע"י הנביאים „לכו למקום פלוני" או „אל תלכו"⁴⁸ וכיו"ב] – נאמרו לשם תועלת שתצא מהם, ולכן הם ציוויים⁴⁹ לפי שעה⁵⁰.

ואפילו הציוויים הבאים „לצוות על דברי התורה ולהזהיר העם שלא יעברו עלי" [כגון „זכרו תורת משה עבדי"]⁴⁸ – הרי המכוון והתכלית שלהם (אינו בהם עצמם, אלא) „לצוות על דברי התורה כו"⁵¹.

על דעת הרמב"ם שהתורה הזו לא תהי' מוחלפת כו'.

וכן מתורצת בפשטות קושייתו שם פרק כ': שאם שעשה נבואת משה עיקר מן העקרים כו' חזר לעשות עיקר שלא תנוסח הדת ושלא תשתנה, ונראה שדעתו לומר שאלמלא העיקר הזה כבר הי' אפשר לשמוע לנביא לבטל דברי משה, והוא יתיאם איך נשמע לנביא הקטן כו' – כי זה שהתורה היא „לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי כו' (ו) אין נביא רשאי לחדש דבר" הוא לא מפני שהיא נבואת משה, כ"א מפני היותה רצונו העצמי של הקב"ה (שלמעלה מנבואה).

(48) רמב"ם שם הלכה ב'.

(49) ופשיטא בנוגע דברי העתידות וכיו"ב שאומר הנביא (במקום מעוננים וקוסמים) [ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ג: הא למדת שאין הנביא עומד לנו אלא להודיענו כו'. הקדמתו לפיה"מ ד"ה והחלק השני, ובכל עניניהם כו'". אגרת תימן שם ד"ה והפסוק הזה בסופו] – שאין ענינו לצוות כו' ולומר רצון ה'.

(50) וגם נבואות שהוצרכו לדורות ונכתבו (מגילה יד, א) – ראה רמב"ם סוף הל' מגילה שנביאים וכתובים אינם נצחיים כתורה. וראה תו"א שבהערה 45. ולהעיר מפרש"י חולין קלז, א: תורת משה קרוי' תורה לפי שניתנה תורה לדורות ושל נביאים לא קרי' אלא קבלה שקבלו מרוח הקודש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה.

(51) להעיר מעיקרים שם פ"ב.

וזהו גם טעם הדבר שהמצוות בתורה הן „לעולם ולעולמי עולמים"⁴⁴, ואין שייך בהן שינוי, גרעון או תוספת – דכיון שהתורה והמצוות נושאות בתוכן את „אנא נפשי" דהקב"ה, אין שייך בהן כל שינוי⁴⁵ – כשם שאין שייך כל שינוי בהקב"ה⁴⁶ עצמו.

[בסגנון אחר: אילו רצון הקב"ה במצוות התורה הי' רק כדי שמקיימיהן יקבלו שכר על ידן, או יגיעו לידי מעלה וכו' וכנ"ל, הי' אפשר לומר ששינוי (עלי' או ירידה) במקיימי המצוות יגרום לשינוי גם במצוות;

אבל כיון שרצון הקב"ה במצוות התורה הוא רצון עצמי, שכך רצונו מצד עצמו – הרי אינו שייך שיהי' בזה שינוי ח"ו]⁴⁷.

כו'. המשך תער"ב ח"א שבהערה 45 (וראה לקו"ש ח"ה ע' 243 ואילך).

(44) לשון הרמב"ם שם רפ"ט.

(45) ומ"ש (נדה סא, ב) מצות בטילות לע"ל – „אין הכוונה שיתבטלו ח"ו כ"א שיתבטלו בבחי' העדר תפיסת מקום לגבי האור העצמי דלעתיד וכו'". והיינו דהמשכת המצות עכשיו הוא באי"ע לגבי ההמשכה דמצות לעתיד כו' וע"כ יהיו בטלים בבחי' העדר תפיסת מקום" (המשך תער"ב ח"א פקצ"ג. ח"ג ע' א'רעט. ועוד). וראה עד"ז תו"א צב, א. קיט, ע"ב בנוגע לנביאים וכתובים (אבל ראה לקמן הערה 50). שו"ת הרדב"ז (ח"ב סתרו"ט) לענין שמחת המועדים. ולהעיר מלקו"ת ר"ה נט, רע"ד. אוה"ת בשלה ע' תעה ואילך. – וידועה השקו"ט בזה מפשטות הסוגי' בנדה שם. ונ"כ. אגה"ק סו"ס כו. ועוד. וראה בהנסמן בלקו"ב (להר"י (שי) ע"ה קארף) ח"א לאגה"ק שם. – וראה בארוכה קונט' הנ"ל (סה"ש תשנ"ב שם) הערה *38.

(46) ראה תניא פכ"ה (לב, א): גילוי רצונו שבדיבורו שהיא התורה הוא נצחי וכמ"ש ודבר אלקינו כו' (וראה לקו"ש ח"ה ע' 240. וש"נ).

(47) עפה"ל סרו קושיות העיקרים שם פ"ד

ט. אע"פ שהתוקף שבתורה גדול מהתוקף שנבואה, ודוקא התורה „עומדת לעולם ולעולמי עולמים“, הרי מצד זה גופא יש מעלה בנוגע לנבראים – נבואה על פני התורה:

כיון שהתורה היא רצונו העצמי של הקב"ה, הרי היא למעלה באין ערוך מגדר הנבראים, שיהי' ביכלתם לתפוס ולהשיג את עצם התורה⁵⁴; משא"כ הנבואה, שענינה התגלות אלקות לנבראים, גלה סודו⁵⁵, בגדרם⁵⁶ (אם ישנם התנאים דחכם גבור⁵⁷ וכו') – הרי היא באופן שהתגלות פועלת בישראל למטה תוקף האמונה באלקות.

ועפ"ז מובנת אריכות הביאור ברמב"ם (פרק ח') באופן אמונתם של ישראל בנבואת משה (ובתורת משה) – כי דברים אלו (אינם סיפור בתורה

משא"כ דברי התורה, הרי (בעיקר⁵¹ –) הם גופא הם רצונו של הקב"ה, רצונו העצמי⁵².

184

וזהו גם הטעם שאין נביא רשאי לחדש דבר (בתורה) – כי דבר ה' בתורה הוא למעלה מדבר ה' שנבואה⁵³.

(51*) גם ע"י לימוד וסקוט בדברי קבלה (נביאים וכתובים) – ואפילו מנהגי ישראל וכו"ב – „אותי אתם לוקחים“ (תניא פמ"ז. שם פ"ה. ועוד) [משא"כ בדברי הנביא „לכו למקום פלוני“ וכו"ב]; אבל בפס"ד – יש חילוק בין דברי קבלה וכו' ודברי תורה. וראה לעיל הערה 14, 50.

ואולי יש להסביר שבהלכה ופס"ד (רצונו) יש חילוק בין ד"ת וד"ק כו'; אבל בשקו"ט (חכמתו) – הרי דרכי שווים בנוגע לד"ת, ד"ק, מנהגים וכו'. ועיי' המשך תער"ב פסס"ד ובכ"מ בענין המשכת העצמות ע"י סתים או גליא דתורה כו'. ואכ"מ.

(52) ובלשון הקבלה: תורה היא בחי' תפארת (ראה ברכות נח, סע"א) ונבואה מבחי' נצח והוד (שער הנבואה להאריז"ל – הובא בשער היחוד והאמונה פ"ה); שהחילוק ביניהם הוא, דתפארת גופא ונצח והוד תרין שוקין (הקדמת תקו"ז – פתח אליהו). ולכן, בתורה („גופא“) אין שייך שינוי כו', משא"כ בנבואה שהיא לבר מגופא ושייכת לזולת היא בגדר שינוי. וראה אגה"ק סי"ט.

(53) עפ"ז אולי י"ל שלכן הובא ברמב"ם הפסוק (נצבים ל', יב) „לא בשמים היא“ לענין זה „שאינ נביא רשאי לחדש דבר“ ולא הכתוב שברז"ל (שבת ותו"כ שבעה עה"כ 26), אלה המצות" (בחקוטי כו, לד).

כי (נוסף על טעם הפשוט (ראה לח"מ שם) שמפסוק „אלה המצות“ למדין ברז"ל שאין הנביא רשאי לחדש דבר משא"כ הכתוב „לא בשמים היא“ מפורש הוא בפסוק – וראה תמורה טז, א. ב"מ נט, ב. ובמפרשי הרמב"ם כאן – הנה) בזה רמז גם שתורה היא למעלה גם מנבואת משה, כי מהכתוב „אלה המצות אשר צוה ה' את משה גוי" אפשר לומר דזה שאין נביא רשאי לחדש דבר

מעתה הוא – לפי שנבואת שאר הנביאים היא למטה מנבואת משה, ותורה היא נבואת משה (וראה ת"י שם. לעיל הערה 17. וראה בהערה 47 ובעיקרים שם ספ"כ), ולכן הביא הכתוב „לא בשמים היא“ שמזה מובן* שאינה שייכת לענין הנבואה כלל, גם לא לנבואת משה. ולהעיר מדברי דוד להט"ז ר"פ מטות.

(54) משא"כ בנוגע לנפש (ורוחניות) – שעכ"פ תופס עצם מציאותה.

(55) עמוס ג, ז.
(56) ראה שער רוה"ק ושער היחודים (להאריז"ל) בתחלתם. ובשער היחוד והאמונה ספ"ב „לנביאים ומתלבשות בשכלם והשגתם כמראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כו"י. ולהעיר מתו"ח בא קמ, ב ואילך.

(57) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ז. – וראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע"א 85 ואילך.

(* אבל להעיר מת"י שם: לא בשמיא היא אורייתא .. אין הוה לן חד כמשה נביא כו"י.

י"ד. דוגמא ונפקא מינה בהלכה למעשה בפועל לתוקף ד"בעינינו ראינו": אין עד נעשה דיין – דמאחר ש"בעינינו ראה", הרי תוקף זה שולל את האפשרות ד"הצילו"⁵⁸

משא"כ כשבאזינו שמע ממאה עדים כשרים ששמעו או ראו.

יא. ויש לומר, שהטעם הפנימי לכך שהקב"ה אימת את נבואתו של משה (באופן ד"עיינינו ראו כו") ב"מעמד הר סיני" דוקא (כמו שהאריך בזה הרמב"ם), הוא מפני שתכליתה של נבואת משה היא לפעול בישראל הכרה והרגשה לא רק באמת הוי' אלקים⁵⁹, דאלקות בכלל, אלא גם באמת דתורה, שהיא (מצד עצמה) למעלה מגדר הנבראים.

ועי"ז ש"עיינינו ראו כו" ואזינו שמעו" נבואתו של משה, נעשית האמונה השלימה, שאין לבו דופי" גם באמת דתורה (שלמעלה מנבואה).

[ויש לומר: זה שתוקף האמונה בתורה הוא דוקא ע"י נבואת משה⁶⁰, הוא מפני שנבואתו היא במעלה ומדריגה הכי גדולה שבנבואה – ובב' הקצוות: הן מצד גילוי הנבואה, שהתגלות האלקות היא באופן הכי נעלה ("במראה ולא בחידות"); והן לאידך, שהוא "עומד על עומדו שלם"⁶¹, היינו שההתגלות אליו היא כפי שהוא למטה שלם ממש. ולכן נבואתו היא "כלי" להביא ולהמשיך

בעלמא, אלא) הם הלכה, ובהלכה זו שני ענינים:

(א) האמונה בנבואת משה צריכה להיות בתוקף הוודאות – אמונה שלימה, שאין בו דופי".

(ב) כדי שהאמונה תהי' באופן כזה, עלי' להיות (לא "מפני האותות", אלא) מפני ש"עיינינו ראו כו" ואזינו שמעו", שדוקא באופן זה יכולה האמונה להיות אמונה שלימה שאין בה דופי.

ועד"ז הוא בנוגע לביאורו של הרמב"ם בטעם מה שאין להאמין ולשמוע לנביא ה"בא להכחיש נבואתו של משה" אפילו אם עושה "אותות ומופתים גדולים" – כי "נבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה אלא בעיינינו ראינוה ובאזינו שמענוה . . . זה בא . . . להכחיש מה שראית בעיניך כו" – שאין זו הסברה והוכחה בעלמא לכך ש"אין שומעין לו", אלא הלכה, וגם בהלכה זו שני ענינים:

(א) תוקף הוודאות באמונה צריך להיות עד כדי כך, עד שאפילו "אותות ומופתים גדולים" לא יטילו ספק באמונה.

(ב) הדרך והאופן לכך שהאמונה לא תוחלש ע"י אותם "אותות ומופתים", היא עי"ז שהאדם יסביר לעצמו, שהדבר מכחיש את "נבואתו של משה שראינו וששמענו" – וגם "אותות ומופתים" אין ביכולתם להטיל ספק במה ש"ראית בעיניך". והיינו שהשלימות, התוקף המוחלט, ד"אין שומעין לו", הם מפני שהוא "בא להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו".

(58) ר"ה כו, רע"א.

(59) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ד (ומצוין בנ"כ לירוש' ברכות פ"א ה"ה).

(60) להעיר ממו"נ ח"ב פל"ט.

(61) רמב"ם פ"ז שם ה"ו. עיי"ש.

משה גם את האמונה באמיתות התורה שלמעלה מנבואה, מה שהתורה „עומדת לעולם ולעולמי עולמים” ו„אין נביא רשאי לחדש דבר” – ולכן, אם בא נביא ואומר ש„ה' שלחו להוסיף מצוה וכו'” הרי הוא „מכחיש נבואתו של משה”.

יג. אמנם, הרמב"ם נקט הלשון „להכחיש נבואתו של משה” רק בנוגע לנביא האומר „שה' שלחו להוסיף מצוה וכו'” [וגם לענין האומר ש„ה' צוהו שתעבד עבודת כוכבים וכו'”]; משא”כ ב„עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה או שאמר כו' שה' צוה לו שהדין כך כו'” כתב (לא „להכחיש נבואתו של משה”, אלא) „להכחיש התורה” –

והביאור בזה:

בשעה⁶³ שנביא אומר „שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע כו' או לפרש במצוה מן המצות פירוש שלא שמענו ממשה” [ועל אחת כמה וכמה אם אומר „שה' צוהו שתעבד עבודת כוכבים”] – הרי המכוון בדיבורו הוא להכחיש את יסוד „מעמד הר סיני”⁶⁴ – שהקב"ה בחר במשה רבינו ועל ידו נתן לישראל את כל התורה „לעולם ולעולמי עולמים”;

וכיון ש„מעמד הר סיני” נתאמת אצל ישראל עי"ז ש„עינינו ראו כו' ואזנינו שמעו” נבואתו של משה –

את התורה (שלמעלה מן הנבראים) לגדר הנבראים ולפעול בהם את תוקף האמונה וההתאמתות בתורה].

ובזה מבואר גם מה שבפרק שלאחרי זה, לענין האומר „שה' שלחו להוסיף מצוה וכו'” (היינו שהוא מכחיש את אמיתות התורה), נקט הרמב"ם הלשון „הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה”:

אין זו הוכחה בעלמא שהוא נביא שקר, אלא שבזה מחדש הרמב"ם עוד הלכה – דאע"פ שנבואת משה היא למטה ממדרגת התורה⁶², הרי מאחר שנבואת משה מאמתת את האמונה בתורה ש„אין לה לא שינוי כו'” וש„אין נביא רשאי לחדש דבר”, לפיכך, גם התוקף דשלילת ההכחשה (שלא לשמוע אל ה„אות ומופת”), צריך לבוא מצד נבואתו של משה דוקא.

יב. ע"פ כל הנ"ל נוספת הסברה מיוחדת בסדר ובחלוקת הפרקים בהלכות יסודי התורה בענין הנבואה:

בפרק ז' עוסק הרמב"ם בענין הנבואה בכלל, וגם בכך שנבואת משה יש בה המעלה הכי גדולה שנבואה (ומאריך בפרטים שבזה);

ובהמשך לגודל העילוי שנבואת משה, ממשיך הרמב"ם בפרק שלאחרי זה, שמצד זה ישנו עוד עילוי נבואת משה, „במה שהאמינו בו, במעמד הר סיני”, אשר נבואה זו היא באופן ד„ראינו שמענו”;

ובהמשך לזה שנבואת משה קשורה עם מעמד הר סיני, כותב בפרק שלאחרי זה, שמפני זה מאמתת נבואת

(63) ראה כס"מ לרמב"ם שם פ"ט הלכה ד'.

(64) דגם מ"ש „או לפרש מצוה מן המצות” היינו שאומר „שה' שלחו” לפרש במצוה, משא"כ בהלכה ד' לקמן „אם עקר דבר מדברים כו'”.

(62) ראה לעיל הערה 47, 53.

הטמא ולטהר את הטהור" 66 – היינו, שבא דוקא לאמת את דין התורה] – אלא שבפועל אופן כזה דפסיקת הלכות הוא היפך ציווי בתורה, הציווי ד"לא בשמים היא".

ולכן לא כתב כאן הרמב"ם "להכחיש נבואתו של משה" אלא "להכחיש התורה", כי הלה אינו אלא מכחיש דין בתורה – אבל לא את מעמד הר סיני (ולא את יסודי כל התורה) שנתאמתו ע"י נבואת משה שראינו ושמענו.

(משיחות חגה"ש וש"פ נשא תשל"ד)

66 לשון הכס"מ הנ"ל. ולהעיר מכס"מ שם סוף ה"ג.

נמצא, שבזה הוא "מכחיש נבואתו של משה" 65.

משא"כ זה ש"עקר דבר כו' או שאמר כו' שה' צוה לו שהדין כך כו'" אינו מכחיש בזה את יסודי כל התורה – שהרי הוא מדבר רק אודות דין פרטי בתורה, שעל פי נבואתו, "הדין כך" [עד שיתכן ש"כיון את הלכה לטמא את

187

65 ויתירה מזו י"ל בנוגע לע"ז המבואר בהלכה ה' שנתאמת אצל כאו"א במעמד הר סיני (ראה לעיל בפנים ס"ו) וכאו"א מישראל ראה בשעת מ"ת הקול יוצא מד' רוחות כו' כאו"א ראה שה' אחד.

